

ՏՐԱԿՏ

ԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՏՐԱԿԱՆ

ՏԱՍԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՀԱՅԿԱՆ ԴՆԵՍԻՍԻ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1849

ԹԻՒ 348

ԿՐԻՍՏՈՍԻԱՆ

Կրիստոսի մասին 11 հոկտեմբերի

Հանդարտութիւնը ընդհանրապէս կը շարունակուի տէրութեան գրեթէ ամէն նահանգները, թէպէտեւ Սամսի մէջ պատահած խռովութիւնը տակաւին կատարելապէս չհանդարտեցաւ, ի վերայ այս ամենայնի կառավարութիւնը ամէն կերպ հարկաւոր միջոցները ի գործ դրած է. ուստի հասարակօրէն կը յուսացուի թէ բարեկամօրէն պիտի վերջանայ այս խռովութիւնը, և հետեւեալ Բարձրագոյն Վուառ պիտի չարտաւորի զենքի գիմը՝ յիշեալ կղզոյն բարեկարգութիւնը վերջոյն հաստատելու համար:

Ինչորայո՞ւրէն եկած վերջի լուրերը կը ծառայեն թէ Բարձրագոյն Վրան արտաքին կարգի գործակալ վանմախալ Փուատ էֆէնտին յիշեալ մայրաքաղաքը հասեր է, և օգոստոսիս Նիկոզայոս կայսրը մարդասիրութեամբ և յարգանքով ընդունել է զինքը: Թէպէտեւ ի խորն ապաստանում ուղ Սամսու զորապետաց պատճառաւ Սուլայ և Վաստիոյ տէրութիւններուն, Սամսուան կառավարութեանը հետ ունեցած ցրտութիւնը տակաւին միեւնոյն վիճակի մէջ կը գտնուի, սակայն քաղաքագէտ անձինք ընդհանրապէս կը յուսան թէ բարեկամօրէն պիտի լինայ այս գործը. ըստ որում Սամսեան կառավարութիւնը մեծամեծ իրաւունքներ ունի իւր այս ընթացքը արդարաւորէն չհամար, և տարակոյս չկայ, որ վսեմափայլ Փուատ էֆէնտին իւր սովորական ինչհետ մոտեցնէ և գործունէութիւնը ի գործ պիտի դնէ իրեն յանձնուած այս գիշտութիւնը պաշտօնը:

Կայսերական հրովարտական, որ ի 5 առաջակայ ամսոյ, լրջապէզ գոտեան կղզեաց նախորդ կուսակալ Սուսա Սալիմի փաշան Վաստամի նի ընդհանուր կառավարիչ ֆանտանեցաւ, փո

խանակ Սէլիմ փաշային. որուն տակաւին նոր պաշտօն մը չարեւեցաւ:

Վսեմափայլ Փուատ էֆէնտին յանձնարարութեամբ չորս Վարաք երիտասարդաց շնորհեղաւ, որ Կարաթա Սէրայի բժշկականութեան արքունի դպրոցին մէջ իրենց ուսմունքը ընեն:

Վսեմա Լուրի անուն պատուաւոր փաստաբանը անցեալ շաբթու Պէյոյուի գերեզմանն ունեցնելու ատենը, եղեւնագործ Սուլայոս մը վրան յարձակելով, մահուց միջոցով զինքը: Եւ թէպէտ հարկաւոր եղած խնամքը ի գործ դրուեցաւ իսկոյն, բայց այս խեղճ փաշտաբանը քանի մը օրէն ետքը մեռաւ, ըստորում խիստ սաստիկ վիրաւորուած էր: Եւ եղեւնագործութիւնը մեծ աղղեցութիւն ըրաւ Պէյոյուի բնակչաց վրայ, և երկբայութեան չկայ թէ օրինաց համեմատ պիտի պատժուի յիշեալ մահապարտը, որ արդէն կառավարութեան ձեռքէն:

Վնգիւղի պատերազմական չորհուրդը Վարաքի անուն անցեալ ամսոյ 29ին մեկնեցաւ Կոստանդնուպոլիսէն, լրջապէզ գոտեան ծովու սապատակները հալածելու համար:

Վնգիւղի գետնային վանմախալ Սուր Սթրէթֆորտ և Էտի Քեննիլը անցեալ ամսոյ 28ին երեքաբար զիջել կարաւոր փառաւոր հանդէս մը ըրին թարապիտի Վնգիւղի պարտը, ուրտեղ հրաւիրուած էին Պէյոյուի բոլոր երեւելի գերդաստանները: Եւ բերկրաւ հանդէսին քաղաք յիշատակը անշուշտ անշնչելի պիտի մնայ ներկայ գտնուողաց որոնք մէջ, ոչ այնքան սրահներուն զմայելի և փառաւոր լուսաւորութեցը, չնայ խարհիկ զարդուցը և հազարումէկ շքեղութեցը համար, որչափ որ Սուր Սթրէթֆորտ և Էտի Քեննիլին բարեհամբոյր և վեհանձնական քաղաք մարդասիրութեանը համար, որով բոլոր հանդիսականները վերջին աստիճան զմայելեցան և շնորհակատութիւն եղան:

տոհմը. իմ մօրքոյն ըսածին նման, մէկէ մըն ալ պատիւ չըսպատէր. քանզի ինքն ըստ ինքեան պատուելի է, այնքան բարձրաւած գերդաստանով և հարստութեամբ ծաղկած ըլլալով:

Հատիմ ցաւելով շուրանին այս օրինակ անպարճ գաղափարին վրայ, սկսաւ խրատ տալանոր գործակալը և ըսէ. «Վրդեակ իմ, ոչ գերդաստանին ազնուականութիւնը և ոչ հարուստ ապատուական գանձերը հաստատուն բաներ են այս աշխարհի մէջ: Եւ մեր մարդկային վիճակին հետ այնքան սերտ կապակցութիւն մը չունին, ուստի եթէ յանկարծ մարդս յափշտակուելով ըլլայ, իրեն փառք սեպած մեծութիւններէն բոլորովին կը զրոտուի, և եթէ տգիտութեան և անառակ վարմունքի մէջ ըլլայ, իւր ազնուականութիւնն ալ կը կորսնցնէ: Եւ այս գիտութիւնը ոչ գործը կրնայ յափշտակել մարդոյս վրայէն, և ոչ աւագակը կրնայ կողպատել. բայց յայտնաւ գիտութեամբ մարդս իւր ազնուականութիւնը կաւեցնէ: Եւ սոսի գունքու հօրը խրատուցը միտք դնելով, հնարանքէ անոր. վասնզի հայրը բնաւ երբեք իւր որդւոյն գէշ ըլլալը չուզէր. այլ անոր աղէկութեանը կը փախապի. գնաւ ուրեմն քանի մը տարի գիտութիւն սովոր, որպէսզի զմենք բոլ ապագայ ժողովուրդութիւնը կարող ըլլատ բարւոք վայելելու»:

Եւ խօսքերուն վրայ շուրանին մօրաքոյրը Վատակ ներսէն դուրս ցատկեց և կայտուած մը ըրաւ. «մինչև հիմա ձեր պատուոյն արժանաւոր մը բանէն ետ մնաց իմ սիրուն շուրան. միթէ փառաւոր հաշտութեանը չըրցաւ մի իրեն վայել

— Պուրէշէն կը գրեն թէ Սահմաւա փաշային հրամանատարութեամբ յիշեալ մայրաքաղաքէն քանի մը գունդ օսմանեան զօրք մեկնել են Սուլայա երթալու համար: Քիչ անոնքէն երեւան ելեր է ի Պուրէշէն, բայց այնքան մահաբեր չէ, կըսեն:

Վարաքի Լուրի անուն պատուաւոր փաստաբանը 7-19 թերթին մէջ կը կարդամք:

Բարձրագոյն Վրան թարգմանութեան գրաւ տան գործակալներէն պարոն Շիւմանի Քոհնէր լիւրի քաղաքական ժողովոյն թարգման անուանեցաւ փոխտեսի պարոն Սէտիքին, որուն մեռնելը արդէն ծանուցած եմք:

Վասոյ 6ին կուի մը պատահելով Սահմաւա բանը երկու անձանց մէջ, ասոնցմէ մէկը յանկարծ գանակը հանելով իւր ընկերին կուրծքը խոթեց, որ մահուց միջոցով վիրաւորեալ ինկաւ այն տեղ: Եւրոպոյ անձ մը ուզելով միջնորդել, դաւնակի վէրք մըն ալ այն ընկալաւ, թէպէտեւ թերթէն Վսեմա եղեւնագործը տակաւին ձեռք չունեցաւ, բայց ոստիկանութեան մարդիկը անոր ետեւ ըլլալով, անշուշտ ձեռք պիտի ձգեն զանկաւ:

Երեքաբար թի օրը ամսոյս 4ին ոստիկանութեան (Բոլշէ) մարդիկը երկու կին բռնեցին երբոր Վրան տանդնուպոլսոյ մթերանոցի մը մէջ բան կը գողնային: Ոստիկանութեան պաշտօնատուներ տարուելով և հարցուփորձ ըլլալով, այս չարագործ կանայք խոստովանեցան թէ քանի մը տարիէ ի վեր ուրիշ 3 կանանց հետ մէկ տեղ միաբանելով այն օրինակ գողութիւններ կընեն եղեր, և մայրաքաղաքի երեւելի մթերանոցները կը մտնեն բան ծախս առնելու պատճառաւ: Ոստիկանութեան մարդիկը ասոնց տունը կոխելով խնամ չատ գողցած ապրանքներ գտան, որոնք իրենց տիրոջ յանձնուելու հոգ պիտի տարուի: Կառավարութիւնը յիշեալ 3 կանայքը ևս ձեռք ձգեց և անոնց ամենուն դատաստանը պիտի տեսնուի:

ԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՌԱՍՊԵԼԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՐԳԵՆ ԵՒ ՀՈՒՐԱՆ

Ցանկալի է ինձ Վաստամիական արեւելեան գաւառի մէջ երեւելի գերդաստանէ մը եղած Վուրգէն և շուրան երկու տղոց անցքը պատմել իմ ազգայիններուն, ակնունելով թէ հաճելի պիտի ըլլայ անոնց:

Մանր աղնուական տոհմէ երկու եղբոր վաւակներ էին, որոնք իրենց մանկութեան ժամանակը առտին զօտանաց մէջ անցնելով, հազիւ թէ կարողացեր էին հասարակ ընթերցմունք և գիր սովորել. ուստի իրենց ծնողքը այն ստեղծական սովորութեանը համեմատ Վթէնը կամ Վգիպատս խրկել կուզէին զանոնք զանազան գիտութիւն սովորելու համար:

Շուրանը, որուն մայրը ժամանակէ մը ի վեր մեռած էր, սկսաւ ցրտութիւն մը ցուցնել այս ճանապարհորդութեան վրայ իւր մօրքոյրը Վատակին խորհրդով. որ շատ կըսէր զինքը. «Իսկ անոր հայրը Հատիմ ընդհանրապէս կը յորդորէր զիւր որդին որպէսզի Վուրգէնին խոհեմ օրինակին հետեւելով, հնարանգի իւր հրամանին և ընդգիմութիւն չունէ այս օգտակար ճանապարհորդութեանը. վասնզի, կըսէր, գիտութիւնը մեր պայազատ տոհմին պատիւը պիտի աւելցնէ: Եւ խօսքիս վրայ ծաղկահասակ շուրանին սիրտը նեղանալով, ամբարտաւանութեամբ մը պատառ խանց իւր գորովագութ հօրը, և ըսաւ. «Վեր

ցընել, և միթէ ծառաներուն բաւականէն աւելի ընծաներ չտուաւ մի ամէն բարեպատեհ առիթներու մէջ. ինչ կուզէր հիմա անոր փափուկ մարմինը անհանգիստ ընել և օտար երկիրներ յուրաքանչեւ. ու վերջէն ինչ տղայական բաներ կը խախտէր. որ սովոր ան, ոչ, եթէ անոր մայրը հիմա ողջ ըլլար, այսպէս պիտի չընայի. հեռացնելէ զայն իւր բովէն: Եւ օրինակ տգէտ խօսքերը սեղէն ետքը, սկսաւ շողորդել զշուրանը, և ծաղը ընելով Վուրգէնը, կը բամբակէր անոր մայրը. քաղաքիս կնկան մը տեղ դնելով զանկաւ, որ չեսայի երբեք իւր գաւառը ու աչքէ ինկածիպէս այնքան հեռաւոր երկիր կը խրկէ. և կը լիւրջանքը նաեւ թէ այն գիշտութեան գիտութիւնները տղուն միտքը մաշեցնելով, անոր կեանքն ալ պիտի կարծեցնեն:

Իսկ Վուրգէնին մայրը ժիրուհին քաղաք ժողովում պատասխան տուաւ ըսելով թէ գոհ եմ ես, թող իմ որդիս աղէկ մը վարժուի գիտութեանց մէջ ու իւր հայրենեացը օգտակար ըլլայ: Բան թէ երկար ու անօգուտ սպորի վրայն ինչ որդւոյն գիտաբոյժ Տիգրանին մահաւանդ վրայ այս եր միայն իւր հօրը միտմարտութիւն, որ միջոց իւր վերջին շունքը զանազան ուսմունք սովորելու կախատէր. թէպէտեւ անոր կոկիծէն ինքեւոր հետեւեցաւ իւր որդւոյն: Օնոցաց պարտաւորութիւնն է գաւառին աղէկ վարժել, անոնց պագայ երջանկութեանը համար և իրենց ազգայն տոհմին և աղբին պայծառութեանը համար:

Թողքու գաւառը երթայ, տղուայ Վատակը միայն շուրանին կը լայն բոլոր այս բարդաւոր

լուրը կանխահամ էր . սակայն ստորգը այն է , որ կառավարութիւնը սուրհանդակ մը յաղարկեց նոյն օրը , հարկաւոր նամակներով Ռոտմանը զըրպետին և մօտիւ ար Վորսէլին համար :

Այս ամբարտ թեան անդամաց մէջ յատուկ ժողով մը եղաւ ամենայն ինչ ըստ լատինացոյց , ուր տեղ մասնաւորապէս խօսուեցաւ տարածաշնորհներ վրայօք , որ Վարձարգոյն Վրան և Ռոտմանը ու Վստրիոյ տէրութեանց մէջ ծագեցաւ : Վստրիոյ անդամները մեծ ազդեցութիւն պատճառեց կառավարութեանը վրայ : որ ըստ ամենայն մասին համաձայն է (Սոմանեան տէրութեան հետ : Վրտաբլին գործող պաշտօնատան գործակալներէն մօտիւ տը Վարսէլը այս խնդրոյն համար անմիջապէս խոստանդնուպօլիս յուղարկեցաւ հարկաւոր նամակներով Վարդիոյ դեսպանին համար :

Ամբեն երկուսն և գիտնական տեղան ու ազդեցիկներեանմանը գլխաւոր հրատարակիչ և վերահսկողն է եղաւ : Վստրիոյ անդամները լրագրոյն :

Վորսէլը հասած վերջին լուրերը կրճաւորեցան , թէ Վարդիոյ հասարակապետութեան անդամներ , որ ի Վաշինկթոն , իւր անցադիրը տրուեցին : Վերջինս կառավարութեանէն և այս գծու թեան պատճառը դիւտողական նամակ մըն է , կրտեն , որ յիշեալ դեսպանը գրած է Վիտայեալ նահանգացի կառավարութեանը , վնասուց հատուցման համար , որ եղբի է Վարդիոյնիւրուն Մեքսիքոյի դէմ եղած վերջին պատերազմին ժամանակը : Նոյն դուռն միասուց գումարը 2 միլիոն թաւեռի կրհաման կրտեն : Վայց որպէս և իցէ ընդհանրապէս կը յուսացուի թէ բարեկամօրէն վարձան մը պիտի ընդունի այս գործը :

ԱՒՍՏՐԻԱ . Վէնա , 1-15 Հոկտեմբերի :

Կերի ի թէ Վստրիոյ կառավարութեան և Վրտմանի տէրութեան մէջ եղած տարածայնութիւնը երմանական միութեան վրայօք , օրըստօրէ աւելնալու վրայ է : Վստրիոյ Վստրիան սկսաւ յանկարծ քաղաքական զօրք ժողովել Պահեմայի և Վրտմանի մէջ . և այս կերպիւ իր թէ սպառնալիք մը յուղընէ կու գէ Վրտմանին : Վայց կը հաստատեն , թէ այս տէրութիւն ալ լուր տուած է Վստրիոյ կառավարութեանը , թէ կրկնապա տիկ թուով զօրք ինքն ևս պիտի յուղարկէ ոահմանազրախը , եթէ աւստրիական զօրքը ետ չկանչուին :

Վէնայի Վրտմանը լրագրոյն մէջ հետեւալ յօդուածը կը կարդամք :

որ զաւակը շատ փորձաշունդն է կազմաւ :

Վորսէլը հասաւ Վաշինկթոն , ուրտեղ իւր ազգային ընկերներէն շատ երիտասարդ գտնալով կրկնապատեց : և ըստորում միտոցի տղայ մըն էր , երեք տարուան մէջ անխնայ բարեկամական աշխատութեամբ իւր ուսմանը բաւականապէս ետաւ : Եղաւ որ ինչ է ետք , գարծաւ իւր հարեւորքը քանի մը ընկերներու հետ : Հուրան իւր եղբորորդին ընդ առաջնաւ անոր կնկան մը պէս փառաւ որ հագուստներով վարդաբուած և իբրեւ տէր կրճեանար բոլոր գեղարարանին : Բայց ափսոս որ իւր անգին ժամանակը փուճը տնցուներով , բան մը չէր սովորած :

Վստրիոյ Վարսիլը իրենց հին թշնամութիւնն ուրոգեւով , պատերազմ բացեր էին Հայոց դէմ . և Վաշինկթոն իւր որդին և իւր եղբորորդին բարձր ազգականներով ամուր բերդի մը մէջ պահեւին : Ետք , ինքնայոժար հաճութեամբ թշնամեաց դէմ պատերազմի զանց : Եւ թէպէտ ի սկզբան յաղթական գտնուեցան , բայց ետքը շատ օգնական զօրք հասնելով Վարսիլը բանակին հայրը պարտաւորեցան ի փախուստ դառնալ , որովհետեւ խիստ բնէ էին բաղդատութեամբ թշնամուց զօրաց :

Վաշինկթոն իւր բերդին մօտ հասած էր . ուսկից Հուրան և Վորսէլը գրեթէ կրտեսնէին զինքը , երբոր իւր յետին ճիգը բանեցընելով գարծաւ նորէն թշնամուց վրայ և անոր հետ քաջութեամբ կրմարտնէր : Հուրանը տեսնելով զայս , հաւաքողի մէջ ինկաւ . և բերդին աւելի խոր տեղումները կը պահուէր : Իսկ Վորսէլը չկրցաւ անտարբէրութեամբ նայիլ իւր հօրեղբոր յաղթուիլը , գու

“Վարդիոյ մէջ ուրիշ ծայն չկայ , բայց միայն Վորսէլին մահուանը վրայ կը կրտեսուի , որ Վաշինկթոնի կողմէն սպանուեցաւ : Վարսէլը իր մէջ Վրիկա տոկայի վրէժխնդրութիւն մըն է անոր եղբունց որմուէր , որով բեռնաւորեց իւր խրճմարտը , հրացանով ապրիլէ տարով Վաշինկթոնի կողմէն եղբայրը անգութ և դաժան կերպիւ մը և սուսեց ըստ օրինաց դատաստան ընելու” :

Վրտաւտան թէ Վորսիլը մեծամարտութեան հրաւիրուեցին յիշեալ Վրիկա կողմէն , բայց չուղեւ ընդունել անոր հրաւերը , Վրիկա կողմը իւր հրացանը անոր վրայ սարսփելու սպաններ է զանիկա :

Վրտմանի հոգնաւոր բերդը վերջապէս անձնատուր եղաւ , բայց խիստ օգտակար դաշինքներով մէջի եղող սպանտմբաց համար . որոց գլխաւորներուն անցադիր պիտի արուի որպէսզի ուր որ ուզեն են երթան : Ինչոր բերդապահ զօրաց թողութիւն տրուեցաւ , և ութ օրուան վարձք պիտի ընդունին : Վստրիոյ բարեկամօրէն անձնատուր ըլլալը աղէկ ազդեցութիւն մը ըրաւ հասարակութեանը վրայ , որ արդէն շատ զգուած է արեւմտահայ թիւներէն :

Օւրիշ թիւերով լրագրոյն Վաշինկթոնի յօդուածոյն մէջ որ ի 8 հոկտեմբերի ըստ լատինացոյց , կը կարդամք :

Վրիկա կողմէն ի վեր ծայն մը կը տարածուի թէ Վրտաւտան Պաթիանի կողմը և ուրիշները որ Հուրագրայի ապստամբութեանը մասնակից էր զած էին , ամսոյս 6ին գլխաւորեցան : Ինչոր նամակները ընդարձակագոյն տեղեկութիւններ կու տան յիշեալ կողմին դժբաղդութեանը վրայ : Կրտեն նաեւ թէ Վրտա գտնուած բանտարկելոց մէջէն հետեւեալները կախուելու դատապարտուեցան . Վաղի , Վանտօր , Վիշ , Վրէնպերի , Վորսիլ , և Տեննանի , և հրացանով սպանուելու , Վիտ , Վաղար , և թորոգ : Բանակին ընդհանուր հրամանատարը այս մահուան վճիռները հաստատեց իրեն :

ԻՏԱԼԻԱ . Վարտենիայի երեսփոխանաց ժողովը իւր նիստին մէջ , որ ի 26 սեպտեմբերի հաճութեան տուաւ նոր դրուած հարկը ժողովողէն առնելու . և հետեւաբար պիտի որոշուի տէրութեան տարեկան ծախսոց գումարը :

Ուրիշ մէկ նիստին մէջ աղմկայոյց վնճարանութիւններէ ետք , յիշեալ տէրութեան ազգային ժողովը իւր անդամաց մեծագոյն մասին որոշմամբ ,

ցէ և մեռնելու . ուստի իսկոյն բերդէն վարցաւ կից և կրտեսուի արտիւ թշնամուց վրայ յարձակելով սպաննելին վայն , որ Նիրզան խանին շատ սիրելիին էր : Վայց անմիջապէս թշնամեաց կողմէն 28 հոգի հասան , որոց չկրնալով դէմ դնել Վաշինկթոն և Վորսիլը , ձեռք անցան և գերի տարուեցան Վարսիլը բանակը : Գետ այնորիկ շատ բաղդութիւն զօրաց յարձակոյն բերդին վրայ և կրտեսին դաշինկա , և անոր մէջ անուածները ամենքն ալ գերի տարին , որոց հետ էին նաեւ Հուրանը և իւր մօրաբայրը Վաշինկթոնը :

Վաշինկթոնը լրմնապէս ետքը երբոր խաղաղութեան դաշնադրութիւն կրտեսին , այնպէս վճռուեցաւ , որ Վաշինկթոն իւր գերդատաստութեան միայն Վարսիլը արքայազուն Նիրզան խանին քով : Վստրիոյ տեսնելով Վորսիլը կերպ կերպ ձիրքերը , իւր որդւոյն ուսուցիչ կարգեց . և զՎաշինկթոնը ու Վորսիլը անսկիւր մարդաց հետ խրից Վաշինկթոնի ներսիկին . ուրտեղ լրմնա երեսուն ամիս քար կրելու աշխատութեան ետքը , տակաւին չկրցաւ հաճեցընել իւր պահապանները որ գտնէր իւր իւր շղթաները թէ թէ լրմնին : Վիշեր ցերեկ միշտ կանխէր իւր ժօրաբայրը Վաշինկթոն , որ իրեն անկիրթ միտուն պատճառ եղաւ , և հիմակ իւր այս դժբաղդութեանը մէջ ուրիշ բանի մը պիտանի չըլլալով , այդպիսի անարգ ծառայութիւն մը միայն կրնայ ընել :

Վայց Վորսիլը , որուն գիտութիւնը գերութեան մէջ անգամ զինքը ազատ կրկացուցաներ , և պատուաւոր պաշտականի մը պէս յարգուի կրտեսներ , իրեն յանձնուած Նիրզան խանին

հաճութեան տուաւ որ կառավարութիւնը վճարէ 15 միլիոն ֆրանք , որ կը պարտաւորին Վստրիոյ տէրութեանը ի հաշիւ ծախսոց Վտալիայի պատերազմին :

Վաշինկթոն և Վարտենիայի լրագրիւնները , որոնք չափաւորեալ սահմանադրութեան կուսակից են , անշնոյն զինուորները , որ գրուած են Պիտա իննեորդիին , յայտարարական թղթոյն մէջ :

Վարմայի դուքոր իւր տէրութեանէն վնասեց անցեալները Վենետիկական կարգին կրծաւորները և անհնց անշարժ ստացուածոց տիրեց . բայց մինչև ցայսօր այս գործոյն ստոյգ պատճառը չիմացուեցաւ :

ՔԱՆԱԾԱՆԻՔԻ

Զփուռիս , 14 Հոկտեմբերի :

Վաշինկթոն և Վարտենիայի անուն դաղղիարէն լրագրիւ , որ ստիւորաբար արգարութեան շաւիղէն դուրս չէր ելեր , չեմք գիտեր ինչ ոգիէ շարժեալ , անհիմն զրպարտութիւններ հրատարակած է : Հայոց աղբին դէմ իւր թերթին մէջ որ ի 7-19 սեպտեմբերի . և ըստորում օտար ազգաց առջև դաղղիարէն լեզուով պախարակուած է մեր ազգը , Վաշինկթոն հայկազուն աղգասէր երեւելիները ևս փութացան նոյն լեզուով պատասխան մը գրել : որոնք քաղաքիս Վաշինկթոն անուն դաղղիարէն լրագրոյն հոկտեմբերի 7-19 թերթին մէջ հրատարակել տուին , որպէստի եւրոպական ազգաց առջև Հայոց պատիւը և պարկեշտութիւնը վնաս մը չկրեն : Կառավարի Վաշինկթոն մէջ հրատարակուած յօդուածոյն թարգմանութիւնը :

“Բազումք ի պատուաւոր Հայոց հետեւալ նամակը յաղարկեցին մեզ աղաւթով , որ հրատարակեմք զայն , վնասոյ պատճառով կը համարենք անոնց ինչիւր ի գործ դնել :

“Յարգելի հրատարակիչ :

“Ոչ առանց զարմացման և ոչ արանց սաստիկ ցաւաց ընթերցող ժողովուրդ տը Վաշինկթոնի լրագրոյն սեպտեմբերի 19 թերթին մէջ դատարարական վրայօք գրուած երկար յօդուած մը . որուն մէջ մեր ազգը նշանակուած է , իբր թէ օգտաւորաւ : Սոթմանն ունեցած իւր պարտաւորութիւնները չկատարէր , չիշխատակելով երբեք անոր անունը մեր եկեղեցեաց մէջ , չուղեւ լատինաւոր նորահաս ուսանողաց արտին մէջ իրենց ինքնակալին վերաբերեալ սերը , և ինչպիսի տէրութեան անձնատուր մարդիկ վարժել : Մեր անպատշաճ կըր նախաձեռնութեան կրտեսին այս բանին պատճառն է , կրտեն նոյն լրագրիւ :

“Վստրիոյ ամբաստանութիւնները , թէպէտ անհիմն , ուրիշ ժամանակ խիստ դժբաղդ . հետեւութիւններ կրնային ունեն

զաւակները բաւականապէս կրթելով , իւր կատարեալ աղտոտութիւնը ստացաւ երկուքուկեօ տարուան մէջ , և տարեկան 6000 թիւմէն ու ձիկով իւր հայրենի բերդին կառավարութեան պաշտօնը առնելով , ձանապարհ երելու վրայ էր , երբոր Վաշինկթոն և Վաշինկթոն մահ վրայ հասաւ : և խորին տրտմութեան մէջ ձգեց զինքը : Վայց քաջասիրտ երիտասարդը այս նոր դժբաղդութեան ևս դէմ դնելով արիւրաբար , չիշխատեցաւ ամենին , այլ ժամանակէ մը ետքը աղաւթեց զՆիրզան խանը , որ իւր մայրը Վորսիլին և իւր հօր եղբոր որդին : Հուրանը իրեն շնորհէ , և իւր խնդիրը կատարուելով , ամենքը մէկ տեղ գացին միմիկարութեամբ իրենց հայրենիքը :

Եւ այն տեղ Վորսիլը ժողովեց իւր մնացած ազգականները և ծառաները , ու փեսայանալով ազնուուհի և բարեկիրթ աղղկան մը հետ , Օւրուհի անուն , խոհեմ զաւակներ ունեցաւ , և իւր մօրը Վորսիլին միմիկարութիւն և փառք եղաւ :

Վաշինկթոն Հուրանը իւր ցաւալի վնասիւր տեսնելով , օրէ օր կը հալէր և կը մոռնէր տրտման մը տաճարներէն , անցելոյն վրայ ափսոսալով , թէ ինչու համար իւր տղայութեան ժամանակը չիւրժուելով ըստ արժանւոյն , այժմ Վորսիլը անպաշտանութեանը կարօտ մնացեր է : Վստրիոյ ցաւալի խորհրդածութիւնները սաստիկ հիւանդութիւն մը պատճառելով Հուրանին , շատ չանցաւ մեռաւ յուսահատութեամբ : Իսկ Վորսիլը մեծ միմիկարութեամբ կապրէր , գոհ ըլլալով իւր երջանիկ վիճակէն , որ առհասարակ ամեն բարեկիրթ և աշխատասէր տղայոց բաժինն է :

Նախ մեզին համար, բայց բարեբաղդութեամբ հիման աշխատե՛լէ՛ .
և ուրիշ բան մը չկրնար ևս առաւել հաստատութեամբ ապացու-
ցանել Տաճկաստանի մէջ եղած այժմեան յառաջդիմութիւնը .
բայց միայն նոյն իսկ այս ամբաստանութեանց հրատարակութիւնը
առանց վտանգ մը պատահելու մէկուն . թէեւ ամենին վտանգ
մը չկայ մեզին համար այս գրադարութեան . ի վերայ այդ ամե-
նային մեր պատիւը, մեր հաւատարմութիւնը և մեր հինաւոր
անձնանունը հպատակութիւնը օսմանն տէրութեան՝ կը պահանջ-
վեն որ դատաւանդն այս ամբաստանութիւնը, և արդարութիւնը
յայտնենք առաջի ամենեւին . այս բանը ընելու համար խիստ
համառօտ պիտի ըլլամք :

« Հայոց եկեղեցին հասարակագործայ պաշտօնին մէջ կազմել
առ ամենակարգ Ստուած, ո՛ր միայն վասն թագաւորին այլև
իւր պաշտօնէից համար, կը բարեմայլէ՛ նաև զօրաց բանակին
համար, որ հասարակաց հայրենաց պատուարն է : Կիրակի և
առիւթ օրերը քարոյշել քահանայն երբեք զանց չընել յիշատակելու
ամպիւնին վայելն, թագաւորոջ Սուլթանին անունը . բայց յայտ-
մանէ մեր Պատրիարքը և մեր Առաջնորդները երբեք հոգեւորական
նիւթոց վրայ չկոտորակներ կը կուգարկեն, երբեք չեն անհոգանար
թագաւորին մեծարարդ անունը իրենց գրաւոր պատուիրանաց
գլխին դրանք : Այդ գիտցած բոլոր դպրատուններուն հայրցա-
քննութեանց մէջ՝ վեհափառ Արքային անունը խորին երախտագի-
տութեամբ կը յիշատակուի միշտ, և հրապարակաւ կ'օրհնուի :

« Եթէ երբեք ազգային հասարակութիւն մը տէրութեան յար-
մար մարդիկ կրնան է, անշուշտ անիկա մեր ազգն է . և այս
խօսքը կրնանք ըսել, առանց վախճալու որ կարող կըլլայ մէկը
առաւ հանել զմեզ, Գրեթէ 550 տարեկ է մեր Հայոց ազգին հա-
ւատարմութիւնը և ո՛ր վայրկեան մը պակսեցաւ : Կրնա՞յ մը մէկը
այնպէս գիպուած մը ցուցնել, որ այս հաւատարմութիւնը տկա-
րացաւ թէ՛ իրենցական և թէ՛ տէրութեան գէմ : Ազգը, որ
ժամանակ որ արքանի պաշտօններու մէջ գլուխացաւ, բարեխառն
ոգով և հաւատարմութեամբ ծառայեց թէ՛ թագաւորին և թէ՛
տէրութեանը, և ցանկալի է մեզ ծանաչել և հրապարակել բարձ-
րագոյն, մեր երախտագիտութիւնը ցուցնելու համար, թէ կայ-
սերական շնորհը շատ անգամ վայելեց մեր ազգը, իւր այս հաւա-
տարմութեանը համար :

« Հայոց ազգին այս օրինակ հաստատապէս իւր պարտաւորու-
թիւնները կատարել մեծ ապացոյց մըն է անոր ընդհանուր հա-
կաժողութեանը, որ ունի բարեկրթութեան վրայ : Արդ՝ վախ-
ճան կուտամք մեր այս խօսքերուն, քանզի բաւական կը լինեն
մեզի դէմ գրուած անիրաւ տոմարաւանդութեանց տպաւորութիւնը
ընելու :

« Հաճեցէ՛ք ընդունիլ, յորդոյ՝ հրատարակել, գնահատիս
ակնածական գգաւանանց մերոյ՝ »

« Բագաւոր ի Հայոց »:

Հատ անգամ առիթ ունեցանք մեր լրագրոյն
մէջ գովութիւն յիշատակելու վսեմափայլ Ղէ-
զայիրեան Սկրտիչ (Սկրտիչին ազգասիրական բա-
րեբարութիւնները . որոց մէջ երեւելի է անոր
հայրենասիրական ազնիւ եռանդը՝ արժանաւոր
կրթութիւն տալու մտացի և անտերուհի երի-
տասարդաց, որով ոչ միայն ազգին բարեկրթութեան
անդամները աւելցնելու կաշխատի, այլև (Օս-
մանեան տէրութեան մեծ ծառայութիւն մը կընէ,
անոր զործոցը յարմար՝ արհեստագէտ և իմաս-
տուն քաղաքացիներ պատրաստելով :

« Երբ ըսածներուն ճշմարտութիւնը կրնան տեսնել
յիշեալ վսեմափայլ (Սկրտիչին) արգեամբը Փարիզի
մէջ կրթեալ, և օրինաւոր վկայական ստացող եր-
կու բանիւրուն երիտասարդաց վրայ : (Հալթոնեան
պարոն Գրիգորին և պարոն Սթիմարաճեանին
համար ըսել կուզեմք . որոնք այսօրուան օրս
տէրութեան պաշտօններու մէջ իրենց օգտակար
արհեստը, այսինքն երկրագործութիւնը կարգիւ-
նաւորեն ըստ ամենայն մասին :

Երբ՝ մեծաշուք Սկրտիչ (Սկրտիչին) շնորհիւ
երկու հայազգի երիտասարդ ևս անցեալ գալ-
ղիական շոգենաւով Իզմիրէն անցնելով գացին
ի Փարիզ . ուրտեղ հարկաւոր և օգտակար ար-
հեստներ պիտի սովորին . որպէսզի ուսմունքնին
կատարելագործելով ետ դառնան իրենց տե-
րութեանը օգտակար ծառայութիւններ ընելու
կարող ըլլան :

Եւ ժամարմիտ կրթութեամբ հրատարակելու հե-
տեւեալ նամակը . քանզի անոր մէջ յառաջ բեր-
ուած իրաւունքները խիստ հիմնաւոր և արդա-
րացի կը գտնենք :

Եւրոպայ հրատարակիչ
Ինչպէս արդէն գուր ևս կարգացած պիտի
ըլլաք, Վիեննայի Լաւրա լրագիրը՝ իւր թերթին
մէջ որ ի 27 սեպտեմբերի, Սալթայի անգղիա-
կան դպրոցին բացուելը հինգ տողիւ միայն հրա-
տարակելէն ետքը, այսպէս կը հետեւցնէ . « Լա-
սիկա ստուգիւ ուրախալի բան կըլլար, եթէ հոն
սովորած գիտութիւններուն համար՝ գիտու-

թիւններէ շատ աւելի յարգի բան մը չարհան-
ջուէր . ամէն հոնգամանքներէն կը տեսնուի որ
նոյն դպրոցին գլխաւոր պայմանն աս է՝ ինչի՛ կը
գիտարարէ՝ ինչի՛ գիտարարէ՝ աս » :

Այսպէ՛ն զարմանալի և միանգամայն ցաւալի
է, որ Լաւրայի նման ծանրաբարոյ լրագիր մը
յիշեալ նորահաստատ մարդասիրական համալսա-
րանին վրայ չմէկնէր մէկ այս օրինակ կարի հա-
մարձակ վիճիւ մը ընելով՝ Լոգիկն առնէ դէն :
Եթէ Լաւրայան քիչ մը աւելի հանգարտ սրտիւ
դատողութիւն ընելու ըլլար, անտարակոյս շու-
տով պիտի իմանար իւր վճռոյն անպատեհութիւնը :
Վանդի Սալթայի համալսարանը՝ կրօնական և
հաւատոյ տարածման դպրոց մը չէ, որպիսի են
Իրոքականայի և Քերց Սկրտիսթեան և ուրիշ
հոռմէական դպրոցները . այլ մարդասիրական
նպատակաւ անգղիացի և գերմանացի երեւելի
անձինքներէ բարկացեալ ընկերութեան մը հաւ-
տատեալ է, իրենց նախագահ ունենալով Լորտ
Լաւրայի, որ մեծին Իրիտանիոյ խորհրդարանին (բար-
լամէնթին) անդամ է :

Յիշեալ համալսարանին գլխաւոր պայմանը ի
մասին հաւատոյ, ինչպէս արեւելեան ամէն լրա-
գիրները հրատարակեցին, նոյն դպրոցին յայտա-
բարութեան ճերմորդ յօդուածին մէջ յայտնապէս
գրուած է, այսինքն՝ « Լաւրայիները ազատ են
թէ՛ նախակրթարանին և թէ՛ համալսարանին մէջ
իրենց եկեղեցական պաշտամաններ հետեւիլ » : Լա-
ւանոն, կարծեմ թէ, յայտնի կապացուցանէ
թէ՛ կրօնից վրայ զարմար կայ յիշեալ դպրո-
ցին մէջ : Աւստի Լաւրայն այս յօդուածը կար-
գալէն ետքը, երբ որ վերստին կը պնդէ, թէ ա-
նոր գլխաւոր պայմանն « ինչի՛ կը գիտարարէ՝
ինչի՛ գիտարարէ՝ աս » է, շատ կրօնալի, ու երախտա-
գիտութեան դէմ կը մեղանայ :

Վ ամենորոյ Հայոց ազգը յիշեալ լրագրոյն այս
կարծեանը հաղորդ չկրնար ըլլալ . այլ ընդհա-
կառակն երախտագէտ է միշտ Լաւրայի վեհանձն
ազգին մարդասիրական շնորհացը . զորոնք ամէն
քրիստոնէայ ազգերը և մանաւանդ համազգայինքս
կը վայելեմք Իրեւելի մէջ . Լոգիկայութիւն չու-
նիմ, թէ իմ բարեխիտ ազգակիցներէս իւրա-
քանիւրք, եթէ անպառնութիւն և խղճի մտօք,
խորհրդածութիւն ընելու ըլլայ, իսկոյն պիտի ի-
մանայ այս իմ գրածներուն ուղղութիւնը, և
պիտի դատապարտէ զայս երախտութիւնը :

Կաղաչեմ, յարգե՛լ հրատարակիչ, ձեր պատուա-
կան լրագրոյն առաջի թերթի մէջ ի սեր ճշմար-
տութեան ի լոյս ընծայէք աս նամակս :

Իզմիր, 13 հոկ. 1849 :

Սին յարագրող Յերոյ :

— Կոստանդնուպոլսէն կը գրեն մեզ .
« Երկուսն ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքը՝
ընկերութեամբ՝ երկու մետրապոլիտաց, վարդա-
պետաց և քահանայից ամսոյս 10ին երկուշաբթի
օր այցելութեան եկաւ մեր ամենապատիւ սրբա-
զան Յակոբ Պատրիարքին . որ արժանաւոր մեծա-
րանօք և եղբայրական սիրով ընկալաւ զնա : Եւ
քրիստոնէայից սիրալի տեսութիւնը 1 ժամի
չափ տեւց . յետ այնորիկ յիշեալ ամենապատիւ
Այգեւան կամեցաւ Սուրբ Եկեղեցին մտնել,
ուր ընկերակից եղան մեր սրբազան Պատրիարքը
և բոլոր ներկայ գտնուող Հայ և Յոյն եկեղե-
ցականները : Գեղեցիկ տեսարան մըն էր այս հան-
դէսը, բաղկացեալ երկու երեւելի ազգաց եկե-
ղեցականներէ . որ քրիստոնէական ճշմարիտ եղ-
բայրուէ բարի օրինակ մը կրնար ըլլալ համազգի
ժողովրդոյ : Սայր եկեղեցին փառաւորապէս զար-
դարեալ էր, և յատուկ աթոռ մը գրուած էր
բեմը ի պատիւ Երկուսն Պատրիարքին . որ կէս
ժամի չափ անհաճութեամբ ունկնդրութիւն մա-
տուցանելով կը ընդհատեց քաղաքացիական ժամը
գովութեանցը, մտերիմ գոհունակութեամբ և
զուարթամիտ սրտիւ մեկնեցաւ ի Տէր » :

— Ապտեմբերի 25ին և ամսոյս 2ին Կոստան-
դնուպոլսոյ Սամաթիա թաղին Հայոց հոգաւա-
ւոր ուսումնարանին աշակերտաց վեցամեայ հար-
ցաքննութեան հանդէսը կատարուեց է ի ներ-
կայութեան ամենապատիւ մեր սրբազան Պատ-
րիարքին, ուրիշ եկեղեցականաց, ուսումնականաց
և բաղնիքի ժողովրդեան : Քննութիւնը քրիս-
տոնական վարդապետութեան սկսեց և ետքը

հետեւեալ ուսմանց վրայ չհարցմունք եղեր է .
որ են . Հայոց պատմութիւն, Քրիստոնէութիւն,
Լաւրայի հաղորդութիւն, Երանկանափութիւն,
Լեւոնտա՛յ, սկզբունք Փիղիգայի, Տաճկերէն,
Վաղարշապէս և Երզնկայի . Լաւրայիները առ-
հասարակ արժանաւոր պատմութիւններով ուրա-
խացուցեր են դպրոցին դասատուները, հոգա-
բարձուները և բոլոր հանգիստականները : Սէկ
հայերէն և մէկ տաճկերէն ձառ. կարդացուեց է,
որոց մէջ գովութեամբ և օրհնութեամբ յիշա-
տակուած է եղեր օգոստոսի 10ին Սուրբ Լա-
ւրայի Վեհափառ Վայսեր պատկառելի անունը, որուն
հայրական հովանաւորութեանը ներքեւ Հայոց
ազգը հանգստութեամբ հոգ կրտսնի իւր ման-
կանց բարեկրթութեանը վրայ : Եւ քննութեան
վերջը համառօտ ատենաբանութիւն մը ըրեր է
ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքը, քաջալերի-
լով սուրբ Սահակեան ընկերութեան անդամները,
շնորհակալ ըլլալով Լոգիկն կողմանէ մեծապատիւ
վերատեսուչ (միւլթէվէլի) Լորման Վեհօգ ա-
միրային բարեխառն խնամքէն, և ջերմեռանդ
բարեմաղթութիւններ առաքելով առ Լոստուած
վան անգին կենաց վեհափառ և առատագուծ
թագաւորին մերոյ :

— Կարապուլուզի կանոնաւոր զօրաց հրամանա-
տար վեհմայր Պէթրի փաշան ամսոյս 9ին գալ-
ղիական Սամաթիա շոգենաւով Սալթային հասաւ
Իզմիր, և նոյն օրը շարունակեց իւր ճանապարհ
հորդութիւնը Կոստանդնուպոլսու երթալու : Յիշեալ
փաշային ազնուական վարմունքը և բարեհամբոյր
բնաւորութիւնը գովութիւն յիշատակեցին մեզ :

— Սիննոյն շոգենաւով հասաւ Իզմիր Վաղ-
ղիայէն գալով վեհմայր Սիւրպէյը, որ Փա-
րիզի (Օսմանեան) դեսպանատան գլխաւոր գործա-
կալներէն մէկն է, և նոյն օրը ճամբայ ելաւ Կոս-
տանդնուպոլսու երթալու : Իզմիր պէյը, որ շատ
աղէկ գաղղիարէն կրնար և իւր ազնիւ բարքը և
ընտիր քաղաքավարութիւնը նշանակութեան տը-
ժանի են, յատուկ պաշտօնիւ մը Պօլսու կերթայ
կրտսն . ուսկից շուտով Փարիզ պիտի դառնայ
վերստին :

— Բրքաղաճի ջորեպանը սովեց երթալու ժա-
մանակը՝ Սանիսայէն քիչ մը հեռու գողերու հան-
դիպեր է, որոնք 30—35 հոգի են եղեր : Եւ
ճարագործները յանկարծ ջորեպանին վրայ յար-
ձակելով, անոր բոլը եղած դրամէն՝ 300 հազար
զուրուշի չափ առեր ու փախեր են : Տակաւին
լուր մը չկայ այս գողերուն բռնութեան վրայ :

— Յաւալի սրտիւ կը լսեմք, որ Լաւրայի
Հայոց սուրբ Եկեղեցին գոցուած է քահանայ
չըլլալուն պատճառաւ : Վանդի բնակիչները բա-
ւական չըլլալով իրենց ունեցած առաջի քահա-
նային ապրուստ հոգալ, անիկա ալ թող տուեր
Սեօքէ գացեր է . ուր տեղ կերելի թէ՛ աւելի
դիւրութեամբ կարող պիտի ըլլայ իւր գերդաս-
տանին պարէնը ճարել :

— Երեւելու շոգենաւով Թրիքիտէն հասած լու-
րերը հոկտեմբերի 6—18էն են, և կը ծանուցանեն
թէ՛ ինչպէս կը շարունակէ իւր հարուածները
յիշեալ քաղաքին մէջ : Վաճառականներէն շա-
տեւր փախեր են Թրիքիտէն, և այս պատճա-
ռաւ խիստ քիչ առուստուր կըլլայ եղեր :

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Չփութիւն, 14 հոկտեմբերի :

Սեր վերջի թիւէն ետքը գլխաւոր փոփոխու-
թիւն մը չտեսցաւ քաղաքիս առեւտուրը : Սիննոյն
հորոնքին գիները աւելցան, և Պախլուրի ապրանքը
183 զուրուշի ծախուեցաւ կենդինարը : Սիննոյն
վերջին վաճառումը 100 զուրուշ է չէքին (250
տրեմլը) ողջ դրամով : Փաղամուտը՝ Երզնկայի և
Թրիքիտէն տեսակը մէկտեղ, 73 1/2—78 զուրուշ
է ողջ դրամով : Սիննոյն ցայսօր 17 250 ուղտի
բեռ թուղ եկած ու ծախուած է . հասարակ
ապրանքը 70—115 զուրուշ է կենդինարը : Իսկ
Լաւրայի ըստածը՝ 140—190 զուրուշ : Իսահակ
կուզուի, և վերջի վաճառումը 510 զուրուշ է
դաւ հարկուր օխան՝ ողջ դրամով :

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյն .
Ղաւա Գ. Պալապալուր :